

MÄNTYHARJUN HALMENNIEMEN KANSAKOULU

1904 — 1954

SISÄLLYS.

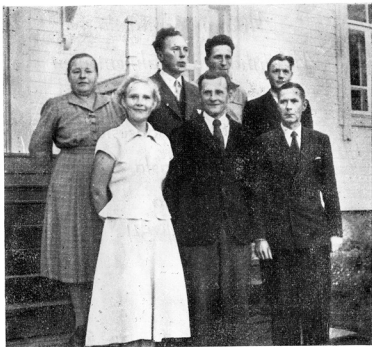
I.	Varhaisempi lastenopetus	3
II.	Koulun perustaminen	5
III.	Rakennukset ja kalusto	7
IV.	Johtokunta	10
V.	Opettajat ja tarkastajat	12
VI.	Oppilaat, oppiaineet ja avustukset	14
VII.	Koulun alkaminen	18
VIII.	Loppusanat	18

ARKISTO- JA PAINETUT LÄHTEET.

- I. Mäntyharjun kunnan arkisto.
- II. Halmeniemien kansakoulun arkisto.
- III. Mäntyharjun seurakunnan 350-vuotismuistojulkaisu ja muut tiedot.

*Muutamia piirteitä
Mäntyharjun Halmeniemen
kansaloulun
viisikymmevuotisesta
toiminnasta
vuosilta
1904—1954*

Kirjoitti
S. KUIKKA

Koulun johtokunta ja opettajat

VARHAISEMPI LASTENOPETUS.

Uskonpuhdistuksen periaatteen mukaisesti jo Luther kehoitti maallisia hallituksia järjestämään lapsille opetusta, että kansat välittömästi itse oppisivat lukemaan Raamattua ja siten pääsisivät selville pelastuskysymyksestä, mutta kovin hitaasti tätä hänen kehoitustaan hallitukset noudattivat. Niinpä maaseudulla meidänkin maassamme ei ollut ennen 1700-lukua minkäänlaisia kouluja kansan opetusta varten. Vasta mainitun vuosisadan alussa kuninkaallisella asetuksella ensin määrättiin, että vanhemmat itse huolehtisivat lastensa opettamisesta lukemaan. Mutta tämäkin määräys monin paikoin maassamme hukkui melkeisen ajan virtaan, jota paitsi kaikki vanhemmat eivät itsekään osanneet lukea eikä siis lapsiansa opettaa. Tämän epäkohdan poistamiseksi on hallitus määrännyt v. 1762 pitäjät ottamaan lasten opettajaksi erityisen koulumestarin opettamaan lapsille kristinopin alkeita ja lukutaitoa sekä velvoittanut kirkkohallitukset valvomaan sen noudattamista. Näin oli laita Mäntyharjullakin.

Kun vuonna 1723 piispa Juhana Gezelius nuorempi oli pitämässään piispantarkastuksessa havainnut, että seurakuntalaisten luku- ja kristinopin taito on huonolla kannalla ja vaatinut niiden suhteen parannusta, niin sen johdosta seurakunnan kirkkoherra Juhana Gestrin on asian ottanut seuraavana vuonna käsiteltäväksi pitäjän kokouksessa ja kehoittanut vanhempia paremmin huolehtimaan lastensa opetuksesta. Kokouksessa on myös päätetty valita pitkän väittelyn jälkeen pitäjän koulumestariksi Adam Bärnin niminen henkilö, jonka apuun lukkarin ohella vanhemmat voisivat lastensa opetuksessa turvautua.

Mutta Bärnin oli toimessa ainoastaan vähän aikaa, kun papiston ja pitäjän miesten kesken ei sovittu hänen palkastaan. Niin siten lasten opetus jäi edelleen pitkäksi aikaa entiselleen papiston ja lukkarin huoleksi. Pitäjän kokouksessa v. 1737 kuitenkin päätettiin, että lukutaidon kuulusteluja pidetään kiertelemällä kyläkunnissa, joka päätös merkitsi kylänlukujärjestelmän alkuunpanoa Mäntyharjulla.

Vanhemman Cygnaeuksen poika, Sakari Cygnaeus, teki pitäjän kokouksessa v. 1764 uuden yrityksen koulumestarin palkkaamiseksi pitäjään ja perusteli sitä sillä, että nuoriso on kristinopin- ja lukutaidon suhteen niin alennustilassa, että harvat heistä osaa käyttää virsikirjaa jumalanpalveluksessa ja että monessa muussa pitäjässä on koulumestari jo palkattu. Alussa saikin tämä ehdotus osittain kannatusta, mutta viimein tiivistyi vastustus aivan yksimieliseksi. Cygnaeus ei kuitenkaan luopunut yrityksestään, kun rippikouluopetuksesta, joka Mäntyharjun seurakunnassa pantiin alkuun v. 1764, oli kotiopetuksen puute papistolle käynyt entistä selvemmäksi. Hän vetosi jopa kihlakunnan oikeuteen pitäjän miesten velvoittamiseksi koulumestarin palkkaamiseen, mutta ei siitäkään tullut apua, sillä pitäjän miehet vakuuttivat hoitavansa lastensa opetuksen niin, että 10—12-vuotiaat lapset osaavat lukea aapisensa. Näin päättyivät tuloksettomana Gestrinin ja Cygnaeuksen ponnistelut erikoisen pitäjäkoulumestarin saamiseksi 1700-luvulla, vaikka se olisi ollut alkuopetusta varten erittäin tarpeen. Vasta niin myöhään kuin v. 1853 saatiin kirkkoherra Juhana Pfalerin toimesta vihdoinkin yksi koulumestari koko pitäjään ja hänelle palkaksi osa lukkarin palkasta, kun Pfaler sai todistetuksi sen surullisen tosiasian, että rippikoulunuorisonkin luku- ja kristinopin taito oli niin huonolla kannalla, että 156 miespuolisesta rippikoululaisesta oli 20 vuotiaita 17, jotka tuskin osasivat tavata ja ainoastaan 30 lukea, vaikka jo vuoden 1686 kirkkolaki velvoitti myös lukkarien olemaan papiston apuna lasten opetuksessa. Heidän oli pidettävä kirkonkylässä koulua lahjakkaille pojille ja kun he oppivat lukemaan, heidän oli kotikylässään opetettava muita lapsia ja nuoria. Tästä sitten vähitellen kehittyi kiertokoulu, joka

sai alkunsa vasta 1860-luvulla. Luku- ja kristinopin taitoa edistivät 1700-luvulla voimakkaasti myös Gezelius-nimiset piispat, isä ja poika. Vanhempi Gezelius järjesti sitä varten lukukinkerit ja rppikoulun, joiden tarkoituksena oli myös valmistaa nuorisoa Herran ehtoolliselle, jota ilman ei ole lupa ketään vihkiä avioliittoon. Näin sieltä saakka on tavallaan vallinnut kirkollinen koulupakko.

Edellämainituista kirkollisista koulumuodoista on kiertokoulu lakannut yleisen kansakouluopetuksen voimaan tullen, mutta rip-pikoulu, lukukinkerit ja pyhäkoulu, jota täällä papit ovat harrastaneet 1850-luvulta saakka, ovat vielä edelleen käytössä. Ja kuten edellisestä käynee selville, on kansanopetus ollut ennen kansakouluopetuksen toimeenpanoa, kirkon tehtävänä useita vuosisatoja aina piispa Mikael Agricolasta asti ja on kirkko myös siinä suhteessa tehnyt kansallemme suuren palveluksen.

KOULUN PERUSTAMINEN.

Vuosi 1855 merkitsee suurta käännekohtaa kansamme historiassa, kun silloin hallitsijaksi tulee Aleksanteri II. Ja samoihin aikoihin pääsee jo vaikutusvaltaan myös J. V. Snellman, kansamme suurin herättäjä kansalliseen sekä valtiolliseen toimintaan. Näiden miesten vaikutuksesta annettiin elämän eri aloihin vaikuttavien useiden asetusten ohessa myöskin asetus kunnallisesta itsehallinnosta v. 1865. Se järjesti kunnallisten asiain hoidon ja erotti toisistaan kirkolliset ja kunnalliset asiat, jotka siihen asti oli käsitelty yhteisesti pitäjän kokouksissa. Ja vuonna 1866 annettiin sitten "kansakoulun isän", Uuno Cygnaeuksen, ehdotuksen pohjalle laadittu kansakouluasetus, jonka mukaan kaikkien kansalaisten tulee saada ainakin se tieto- ja taitomäärä, minkä kansakoulu voi hänelle antaa. Tämän kansallisen herätyksen keväisen ajan vaikutuksesta saa alkunsa kansakoululaitos myös Mäntyharjulla.

Jo vuonna 1870 perustettiin Kirkonkylään kolmivuotisen ja monivaiheisen perustamiskauden jälkeen kunnan ensimmäinen kansakoulu sekä samoin viisi muuta koulua jo ennen piirijakoa

ja Halmeniemen koulun perustamista. Mainittua piirijakoa varten kunnan jakamiseksi kansakoulupiireihin on kuntakokouksessa 24/9 1898 valittu 10-miehininen toimikunta, joka on saanut ehdotuksensa valmiiksi v. 1900 ja ehdotti siinä kunnan jaettavaksi 11 koulupiiriin, joiden joukossa on myös Halmeniemen koulupiiri. Tämä piirijakosuunnitelma on hyväksytty kuntakokouksessa 8/9 1900, mutta siitä on kaup. Antti Lepistö valittanut kuvernööriin, joka on päätöksen kumonnut. Kunta on puolestaan valittanut siitä senattiin, vaan se on valituksen hyljännyt ja määrännyt kuvernööriin sekä tarkastajan lausunnon mukaan kunnan jaettavaksi 15 koulupiiriin. Sen perusteella toimitetussa ja 28/7 1905 hyväksytyssä uudessa piirijaossa on tullut Halmeniemen koulupiiriin kuulumaan Halmeniemen ja Vanosen kylät, Lyytikälän kylästä n:ot 1 ja 2 sekä Partsinmaan kylästä n:olta 4 Kokkosen ja Uutelan talot. Koulu on päätetty sijoittaa Halmeniemen kylään Kydön talon perintötilasta n:o 5 ostetulle 2 heht. laajuiselle palstalle, 250 markan kauppahinnasta.

Ennen koulun perustamista on Halmeniemestä käynyt muutamia kouluikäisiä olevia Kirkonkylän ja Valtolan koulussa. Mutta kun se on ollut vaikeata pitkien ja vaikeiden kulkuyhteyksien vuoksi, eikä silloin ole suoritettu kyyditysavustustakaan, ovat muuttamat kylän johtomiehet, etupäässä herastuomari A. G. Vanonen, kunnalta anoneet koulun avaamista myös Halmeniemen koulupiiriin. Kunta onkin ottanut heidän anomuksensa huomioon ja niin on päätetty kuntakokouksessa 17/10 1903 syksyllä v. 1904 seitsemäntenä järjestyksessä avata "suomenkielille pojille ja tytöille yhteinen ylempi kansakoulu, joka pidetään voimassa siitä alkaen ja otetaan kouluun miespuolinen varsinainen opettaja sekä tyttöjen käsitöiden opettaja", kuten päätöksen juhlallinen sanamuoto kuuluu. Ja kun ei ole ollut vielä omaa koulutaloa, on koulu täytynyt aluksi sijoittaa vuokrahuoneistoon, "Tipakan taloon" Halmeniemen kylässä ja vuokrasopimusta vuokra-ajan kanssa tekemään on valtuutettu johtokunta, johon on valittu ht. A. G. Vanonen, kaup. E. Paasonen, mv. A. K. Lylys, mv. T. Kaikkonen, mv. A. Vanonen ja tal. tytär Selma Lylys. Vuokrasopimukseen on sisällynyt luokkahuone ja opet-

tajan vuotuisiin palkkaetuihin kuuluvat asuin- ja ulkokuoneet, polttopuut sekä öljyvalo ja 0,5 ha muokattua peltoa ja kesälaidun yhdelle lehmälle. Kunnalta oli rahassa 300 mk ja valtiolta haettavana oleva valtionapu 800 mk vuodessa. Vuokramaksu oli 100 mk vuodessa. Käsitöiden opettajalle oli vain rahapalkkaa 100 mk valtiolta ja 50 mk kunnalta vuodessa. Nämä vuokra- ja palkkaedut on vahvistettu vielä kuntakokouksessa.

RAKENNUKSET JA KALUSTO.

Jo v. 1905 johtokunta on pyytänyt kirjelmällä, että kunta ryhtyisi rakentamaan koululle omaa taloa, koska valtionavustuksen saamisen ehtona on, että oma koulutalo valmistuu v. 1906. Asia on käsitelty kuntakokouksessa 18/3 1905, mutta se on jäänyt seuraavaan kokoukseen, johon johtokunnan oli tuotava asiaa koskeva senaatin päätös. Tässä kokouksessa on ollut käsiteltävänä myös johtokunnan teettämät piirustukset koulutaloa varten, mutta niitä ei ole hyväksytty, vaan on niiden valmistaminen annettu k.lautakunnan tehtäväksi. Kuitenkin niitäkään ei ole hyväksytty, koska niiden mukaan rakennetusta koulutalosta tulisi liian suuri. Tämän jälkeen on piirustusten valmistaminen jätetty rakennusmestari K. Karppisen tehtäväksi, mutta lopullisesti on kuitenkin hyväksytty arkkitehti Yrjö Sadeniemen tekemät piirustukset sekä pääarakennusta että ulko- ja saunarakennusta varten, joille sitten on haettu ja saatu kouluhallituksen vahvistus. Näiden hyväksytyjen piirustusten mukaan on päärakennus 25 m pitkä ja 9,5 m leveä ja sisältää varsinaisen- sekä käsityöluokan, ja opettajan huoneet, jotka vieläkin ovat olemassa. Ulkorakennus oli 16 m pitkä ja 6 m leveä, sisältäen asetuksen määräämät huoneet sekä koulua että opettajaa varten. Saunarakennus oli 6,45 m pitkä ja 3,5 m leveä, sisältäen saunan, pesutuvan ja eteisen.

Kuntakokouksessa 21/10 1905, jossa edellämainitut piirustukset hyväksyttiin, on samalla valittu myös kolmimiehinen rakennustoimikunta, johon on kuulunut herastuomari A. G. Vannonen, mv. A. K. Lylys ja rak.mestari K. Karppinen. Tämän

toimikunnan tehtäväksi on jätetty urakalla tarjota rakennettavaksi edellä sanotut rakennukset ja tarjoukset oli alistettava kuntakokouksen hyväksyttäväksi. Toimikunnalle lähetetyt urakatarjoukset oli käsiteltävänä kuntakokouksessa 20/1 1906 ja hyväksyttiin niistä Savitaipaleelta mv-kaupp. Matti Loisan tarjous, joka oli 13.925 mk kaivon tekoinen, urakkasopimuksessa lähemmin mainituilla ehdoilla. Rakennustöitä tarkastamaan ja vastaanottamaan on valittu rak.mestari O. Linblum, mv. Kusti Kytö ja M. Mattila. Ja kun katsottiin, ettei saada rakennuksia valmiiksi senaatin määräämänä aikana, päätettiin hakea rakennusajan jatkoa vuoteen 1907, jonka lopulla urakoitsija Loisa on omasta mielestään saanut rakennukset niin valmiiksi, että on kutsunut valitut tarkastajat niitä tarkastamaan ja vastaanottamaan. Heidän tarkastuskertomuksensa on ollut käsiteltävänä kuntakokouksessa 17/11 1907, eikä kertomuksessa ole ollut mitään muistuttamista rakennusten kelvollisuutta vastaan. Mutta kun muutamien läsnäolleiden kuntalaisten taholla oli lausuttu epäilyjä, ettei asiat ole niinkuin olla pitäisi, niin rakennuksia ei vielä silloin otettu valmiina vastaan. Ja kun edelleen oli vielä saatu luotettavia tietoja siitä, ettei rakennustyöt läheskään vastaa sitä tarkoitusta, johon urakoitsija Loisan ja rakennustoimikunnan välinen urakkasopimus sekä yleinen työsuunnitelma velvoittaa, niin kuntakokouksessa 25/4 1908 on päätetty rakennustyöt perinpohjin uudestaan tarkastuttaa, josta oli ilmoitettava myös urakoitsija Loisalle. Tarkastajilla oli valta, jos urakoitsija ei siihen suostuisi, ilmenneet puutteellisuudet korjauttaa urakoitsijan laskuun.

Kun urakoitsija ei ole saapunut uuteen tarkastukseen, vaikka siitä oli hänelle ilmoitettu, niin valitut tarkastajat ovat saaneet sen toimittaa ilman häntä. Ja tässä tarkastuksessa onkin löytynyt runsaasti virheitä ja puutteita sekä rakennusaineiden laadun että työnsuorituksen suhteen. Päärakennuksessa niitä on ollut peräti 22, joista näytteeksi vain muutama. Niinpä lattian rossipohja oli ainoastaan 10—20 sm, vaikka sen olisi pitänyt olla 45 sm korkea ja sammalet aivan kosteat sekä mullan sijasta sahanpurut. Lattiat oli tehty punttaamattomista laudoista ja

ovent ja ikkunat niin haristuneet sekä kieroksi vääntyneet, ettei niitä saanut kiinni. Kaikki uunit, paitsi keittiön uuni, olivat enemmän tai vähemmän kallellaan ja opettajan huoneiden uunit niin huonot, että savu tuli lämmitettäessä uunien raoista sisään. Ulko- ja saunarakennuksessa oli yhteensä myös 22 puutteellisuutta. Edellisen ikkunoissa ja ovissa ei ollut vuorilautoja eikä rehuvaran ja lantalan välistä seinää ja ulkoseinät oli tehty kanttaamattomista laudoista. Saunan ikkunoista puutui samoin vuorilaudat ja ovet vuoraamatta. Muuri tehty niin huonosti, että se oli tehtävä uudestaan. Yksinpä kellarinkin suhteen oli useita muistutuksia.

Näitä rakennuksissa ilmenneitä suuria puutteellisuuksia rakennusaineiden ja työtavan suhteen on käsitelty useassa kuntakokouksessa ja niiden päätöksistä annettu urakoitsija Loisialle ja hänen takausmiehilleen sekä rakennustoimikunnalle tieto ja kehoitettu ryhtymään tarkastuspöytäkirjassa mainittuja puutteellisuuksia korjaamaan. Mutta kun kehoitusta ei ole noudatettu, niin on päätetty urakkavälikirjaan nojautuen näin ilmenneet erimielisyydet saattaa sovinto-oikeuden ratkaistavaksi ja puututtavat korjaustyöt antaa urakalla kaup. Tuomas Vitikaisen (kirkolta) tehtäväksi. Mutta hänenkään suorittamia korjaustöitä eivät tarkastajat ole voineet kaikkia esittää vastaanotettavaksi, vaan viimeistelytyöt ovat jääneet johtokunnan huolehdittavaksi Vitikaisen laskuun. Johtokunta on ne teettättänyt Juho Vainikalla 30 pennin tuntipalkalla ja vasta sitten on voitu rakennukset valmiina vastaanottaa 6. 11. 1909. Mutta työpalkat on Vitikaiseltakin täytynyt oikeuden kautta periä.

Sovinto-oikeus on Loisan asiassa tehnyt ratkaisun kunnan eduksi ja päätöstä toimeenpanemaan on valtuutettu k.l. esimies E. Seppälä. Mutta kun Loisa on tehnyt konkurssin, niin konkurssipesästä kunnan saatavaa valvomaan on valtuutettu opettaja E. A. Vihersalo. Hän on valtuutettu myös vaikka oikeuden kautta Loisan takaajilta perimään kunnan saatava. Eikä takaajat olekaan muutoin tätä saatavaa suostuneet suorittamaan, vaan se on asianomaisen kihlakunnan oikeuden päätöksellä määrätty maksettavaksi. Siitä ovat takaajat vielä valittaneet Viipu-

rin hovioikeuteen, vaan se on pysyttänyt kihlakunnan oikeuden päätöksen ja niin ovat takaajat joutuneet maksamaan Loisan puolesta kunnan saatava. Näin on siis päättynyt koulun ensimmäinen monivaiheinen rakennuskausi v. 1909. Koulua siinä kyllä on pidetty jo vuodesta 1907 alkaen.

Kun pääarakennuskin on hirsinen, niin se on painumisajan jälkeen vuorattu v. 1915 ja maalattu v. 1921. Se on pellillä uudestaan katettu v. 1929 ja täyteen maaliin maalattu v. 1938 ja tänä juhlavuotena se myöskin maalataan. Varsinainen luokka on, sisästä pahvitettu ja maalattu v. 1926. Ulkorakennus on palaneen tilalle uudestaan rakennettu v. 1915 ja katettu punatiilillä sekä navetta tehty sementtiilistä v. 1943. Viime vuonna on rakennetusta jatkettu ja maalattu. Sauna on vanhuutensa vuoksi uusittu v. 1938. Sen pukuhuoneesta on väliaikainen koulukeittola muodostettu v. 1944. Käsityöhuone on kunnostettu alakoulun luokaksi v. 1951. Varsinaista koulukeittolaa ja vahtimestariin asuntoa aletaan tänä vuonna rakentaa saunarakennusta laajentamalla. Opettajan huoneissa on myös aina toimeennpantu tarpeelliset parannukset. Koulu on sähköistetty v. 1951 ja vaikutettu irtaimistoiheen täyteen arvoonsa.

Kalusto koulun alkaessa oli tietenkin puutteellinen, mutta eihän silloin vaatimuksetkaan olleet niin suuret kuin nykyään. Pulpetteja on hankittu sekä ostamalla että teettämällä. Harmoonikin on saatu jo v. 1904 ja on se maksanut 300 mk. Muusta kalustosta mainittakoon opettajan pöytä, luokka- ja helmitaulu, pari höyläpenkkiä, sorvikone ja pienempiä käsityövälineitä. Myöhemmin vuosien kuluessa on sitten sekä kalustoja että opetusvälineitä, kuten kuvastoja, karttoja ja kokoelmia hankittu lisää. Runsaammin niitä on voitu hankkia parin viimeisen vuosikymmenen kuluessa suuremman valtionavustuksen nojalla ja ovat ne aikaansa vastaavalla tasolla.

JOHTOKUNTA.

Koulun hallintoelimenä johtokunta on tärkeä tekijä. Tätä silmälläpitäen onkin asianomaiseen asetukseen otettu määräys, että johtokuntaan on valittava etupäässä oppilaiden vanhem-

mista koulun parasta harrastavia henkilöitä, jotka valvovat koulun toimintaa, noudattaen lain ja asetuksen määräyksiä. On siis koulun menestymisen kannalta perin tärkeää, että noudatetaan asetuksen määräyksiä johtokunnan jäsenten valinnassa. Nyt juhliavalla koululla ei lieneäkään johtokunnan suhteen valittamisen aihetta, sillä koulun koko toiminta-aikana johtokunta on koettanut parhaansa mukaan pitää huolta koulun menestymisestä. Siihen ovat 50 vuoden aikana kuuluneet seuraavat henkilöt: E. Paasonen, A. G. Vanonen, A. K. Lylys, T. Kaikkonen, A. Vanonen, Selma Lylys, A. Lyytikäinen, E. Lylys, A. Haapia, A. K. Vanonen, E. Mattila, V. Lylys, M. Mäkelä, V. Penttinen, A. Rikkilä, A. Mäkelä, O. Kytö, N. Jäkälä, J. Hostila, E. Haapia, A. Kokkonen, V. Vallin, V. Mattila, A. Vanonen, Toini Kapiainen, A. Kapiainen ja A. Penttinen. Puheenjohtajina ovat toimineet: E. Paasonen 28, V. Lylys 10, O. Kytö 9, Selma Lylys, V. Vallin ja E. Haapia 1 vuoden kukin.

Pisimmän päivätyön koulun hyväksi ovat suorittaneet seuraavat johtokunnan jäsenet: E. Paasonen 41, V. Lylys 28, O. Kytö 27, N. Jäkälä 24, T. Kaikkonen 23, A. Mäkelä 20, A. Haapia 19, A. K. Vanonen 13, A. Kokkonen 12 ja A. G. Vanonen 10 vuotta. Alle 10 vuotta ovat olleet: A. K. Lylys, A. Vanonen, Selma Lylys, A. Lyytikäinen, E. Lylys, E. Mattila, M. Mäkelä, V. Penttinen, A. Rikkilä, J. Hostila, E. Haapia, V. Vallin, V. Mattila, A. Vanonen, Toini Kapiainen, A. Kapiainen ja A. Penttinen. Tänä juhlavuotena muodostavat johtokunnan O. Kytö, N. Jäkälä, V. Mattila, A. Vanonen, A. Penttinen ja Toini Kapiainen, joista ensin mainittu puheenjohtajana.

Kun samat henkilöt ovat näinkin kauan toimineet johtokunnassa, niin kuvastanee se sitä, että he kaikki ovat harrastaneet koulun parasta ja että johtokunnan ja opettajain välillä on pääasiassa vallinnut hyvät suhteet, mistä tietenkin on ollut koulun menestymiselle suuri merkitys, kun se on saanut toimia rauhallisissa oloissa ilman suurempia häiriöitä koko olemassaolonsa ajan. Viljelysmaankin suhteen on aina selvitty neuvottelutietä.

OPETTAJAT JA TARKASTAJAT.

Koulussa ovat toimineet seuraavat opettajat:

Toivo E. Soini	lv. 1904—1906
Anton Jalmar Salovaara	„ 1906—1910
Kustaa Edvard Anttila	„ 1910—1911
Heikki Ikonen	„ 1911—1920
Aino Lempi Teräsvuori 3 kk. sl.	„ 1916
Antti Arvola 3 kk. kl.	„ 1917
Tyyne Maria Ihamäki	„ 1918—1919
Martti Vuorio	„ 1920—1921
Artturi Rautamo	„ 1921—1941
Hanna Pitkänen 4 kk.	„ 1941
Samuli Kuikka	„ 1941—1949
Brita Kärkkäinen	„ 1949—1950
Paavo Elias Piekka	„ 1950—1951
Kerttu Piekka	„ 1950—1951
Aili Kaarina Nykänen	„ 1951—
Matti Yrjö Olavi Valkama	„ 1951—
Raija Tainio	„ 1952—1954

Käsitöiden opettajina ovat toimineet:

Emilia Kärhula lv. 1904—1907, Matilda Sofia Salovaara lv. 1907—1910, Amanda Aleksandra Anttila lv. 1910—1911, Lahja Sofia Ikonen lv. 1911—1920, Bertta Lylys lv. 1920—1921, Aliina Rautamo lv. 1921—1941, Hilma Adelia Kuikka lv. 1941—1949, Jouko Kärkkäinen lv. 1949—1950, Juho Vainikka opettaja Ikosen sijaisena kaksi kertaa yhteensä 7 kk. v. 1916 ja 1918, sekä Lauri Vanonen opettaja Valkaman virkavapauden aikana lv. 1953—54. Paria kolmea poikkeusta lukuunottamatta ovat he omanneet muodollisen pätevyyden.

Niinkuin edellä olevasta näkyy, on Toivo E. Soini ollut ensimmäisenä koulun toimintaa alkamassa kaksi vuotta, oman muodollisen pätevyyden. Hänen sijaisenaan on A. J. Salovaara ensin ollut lukuvuoden ja sitten vakinaisena kolme lukuvuotta, ollen muodollisesti pätevä. K. E. Anttila on ollut yhden lukuvuoden Salovaaran sijaisena, oman samoin opettajapätevy-

den. Heikki Ikonen on toiminut vakinaisena ja muodollisen pätevyys- omaavana yhdeksän lukuvuotta, mutta loppuvuosina pitänyt kolmea sijaista, nimittäin Teräsvuorta ja Arvola 3 kk. kumpaakin, joista ensinmainittu epäpätevä ja jälkimmäinen pätevä sekä Ihamäkeä koko lukuvuoden, ollen muodollisesti pätevä. Martti Vuorio on ollut pätevyys- omaavana yhden lukuvuoden väliaikaisena opettajana. Opettaja Rautamo on toiminut kauimmin eli 20 vuotta, joista ensi vuoden väliaikaisena, omaten muodollisen pätevyys- . Hanna Pitkänen on ollut 4 kk. kevätlukukaudella 1941 kouluhallituksen määräämänä ja pätevyys- omaavana. Hänen jälkeensä on kouluhallituksen määräyksestä ollut toimessa S. Kuikka kahdeksan vuotta, omaten opettajapätevyys- . Brita Kärkkäinen on ollut yhden lukuvuoden väliaikaisena ja epäpätevänä. Paavo E. Piekka ja Kerttu Piekka ovat olleet myös yhden lukuvuoden väliaikaisena ja epäpätevänä. M. Y. Olavi Valkama ja Aili Kaarina Nykänen olivat toistaiseksi määrättyjä, mutta pätevyys- saavutettuaan ovat nyt vakinaisina opettajina. Tainio on ollut epäpätevänä alakoulussa Nykäsen sijaisena sillä aikaa kun Nykänen on opettanut yläkoulussa Valkaman tilalla.

Edellisestä havaitaan, että koulun työkauden aikana on tapahtunut useita opettajavaihdoksia (yht. 17), vaan tuskin ne kuitenkaan ovat suuremmassa määrin haitanneet koulun rauhallista toimintaa. Kuka opettajista on jättänyt jälkeensä syvemmän vaon, sen toteamiseen ei tässä ole tilaa. Mutta kaikesta kuitenkin tulee siihen käsitykseen, kun opettajat ovat aina saaneet tarkastajilta koulun tarkastuksessa kiittävät arvostelut, että jokainen heistä on koettanut tehdä parhaansa opetus- ja kasvatustyössään.

Kun koulu kuuluu Mikkelin tarkastuspiiriin, niin siitä johtuen ovat sitä käyneet tarkastamassa 50-vuotisena toimintakautena seuraavat mainitun piirin tarkastajat: K. K. Mäkinen, A. K. Brandthill, Fabian Sihvonen, A. K. Palomäki, A. S. Kilpeläinen, Jaakko Pärssinen, H. V. Luukko, Jaakko Laurila, K. A. Puro, Frans Nurmi, Risto Kuosmanen, Otto Erkkilä, A. Lehtovaara, Albin Näättänen, V. K. Oksala, J. J. Latola, Juhani Petäjä ja Viktor Naumanen.

OPPILAAT, OPPIAINEET JA AVUSTUKSET.

Koulussa on lukuvuosittain ollut seuraavat oppilasmäärät:

1904—1905	poikia	9	tyttöjä	20	=	29
1905—1906	"	8	"	19	=	27
1906—1907	"	8	"	16	=	24
1907—1908	"	11	"	15	=	26
1908—1909	"	10	"	16	=	26
1909—1910	"	9	"	14	=	23
1910—1911	"	10	"	12	=	22
1911—1912	"	6	"	17	=	23
1912—1913	"	7	"	17	=	24
1913—1914	"	10	"	15	=	25
1914—1915	"	8	"	12	=	20
1915—1916	"	9	"	12	=	21
1916—1917	"	8	"	15	=	23
1917—1918	"	10	"	15	=	25
1918—1919	"	8	"	16	=	24
1919—1920	"	13	"	23	=	36
1920—1921	"	18	"	22	=	40
1921—1922	"	22	"	19	=	41
1922—1923	"	24	"	18	=	42
1923—1924	"	19	"	18	=	37
1924—1925	"	14	"	18	=	32
1925—1926	"	15	"	20	=	35
1926—1927	"	16	"	19	=	35
1927—1928	"	16	"	22	=	38
1928—1929	"	18	"	20	=	38
1929—1930	"	19	"	26	=	45
1930—1931	"	15	"	21	=	36
1931—1932	"	13	"	17	=	30
1932—1933	"	12	"	18	=	30
1933—1934	"	14	"	13	=	27
1934—1935	"	26	"	28	=	54
1935—1936	"	26	"	18	=	44
1936—1937	"	22	"	27	=	49
1937—1938	"	23	"	26	=	49
1938—1939	"	25	"	25	=	50
1939—1940	"	27	"	26	=	53
1940—1941	"	31	"	21	=	52
1941—1942	"	36	"	24	=	60

1942—1943	..	31	..	17 = 48
1943—1944	..	32	..	22 = 54
1944—1945	..	32	..	27 = 59
1945—1946	..	27	..	27 = 54
1946—1947	..	33	..	23 = 56
1947—1948	..	33	..	22 = 55
1948—1949	..	29	..	22 = 51
1949—1950	..	37	..	26 = 63
1950—1951	..	30	..	25 = 55
1951—1952	..	32	..	24 = 56
1952—1953	..	24	..	19 = 43
1953—1954	..	22	..	23 = 45
1954—1955	..	26	..	26 = 52

Koulun ensimmäisestä päiväkirjasta näkyy, että jo ensimmäisestä lukuvuodesta alkaen on opetettu pääasiassa kaikkia niitä aineita, jotka vastasivat silloin voimassa olevia määräyksiä, uskontoa, äidinkieltä, maantietoa, historiaa, laskentaa, mitausoppia, luonnontietoa, kaunokirjoitusta, piirustusta, voimistelua, laulua ja käsitöitä. Opettaja on alusta alkaen valmistanut sen ajan voimassa olevien mallikurssien mukaisen opetussuunnitelman kutakin lukuvuotta varten, minkä johtokunta on hyväksynyt ja tarkastaja vahvistanut. Kouluhallituksen hyväksymille lomakkeille on opetussuunnitelma laadittu ensi kerran lukuvuodeksi 1907—1908 ja silloin ne ovat olleet jo koko maassa yleisesti käytössä.

Lukukausi, varsinkin alkuvuosina, on aloitettu elokuun 20. päivän tienoilla ja keväällä lopetettu toukokuun 25. aikoihin. Koululuokkien lämmityksen ja lakaisemisen ovat oppilaat suorittaneet vuoteen 1939 saakka kaikilla kunnan kouluilla. Ainoastaan luokkien, eteisten ja oppilasten ulkokuoneiden pesun ovat palkatut henkilöt tehneet. Vasta mainittuna vuonna on tässä saatu muutos aikaan tarkastajan huomautuksen johdosta valtuustolle, ettei oppilaita voida asetuksen mukaan velvoittaa lämmitykseen ja puhdistukseen. Siitä lähtien on valtuuston päätöksellä palkattu erityinen vahtimestari kaikille kouluille nämä tehtävät suorittamaan.

Koulunkäynti ei tietenkään ole alussa ollut aivan säännöllistä ja useita eroamisia kesken koulunsa päättämistä onkin tapahtunut. Oppilaiden käytös on ollut kiitettävä. Tavallisten kurinpitokeinojen lisäksi ei ole tarvinnut ryhtyä poikkeuksellisiin kurinpitokeinoihin kuin parissa tapauksessa. Koulunkäynnin vitsauksena on eräitä kertoja ollut paikkakunnalla liikkuneet kulkutaudit, kuten kurkkumätä ja tulirokko ym. Niinpä viimeksi mainittuun tautiin on v. 1916 yksi oppilas kuollutkin ja kurkkumädän vuoksi on oppilaita kielletty käymästä niissä taloissa, joissa tätä tautia on ilmennyt ja koulu on aina tautien liikkeessä desinfisoitu.

Koulun alusta alkaen aina vuoteen 1933 saakka varakkaat oppilaat ovat saaneet itse ostaa oppikirjansa ja muut koulutarpeensa. Varattomille ne on, paria vuotta lukuunottamatta, annettu koulun puolesta. Mainitusta vuodesta asti on annettu kaikille oppilaille vapaat oppikirjat ja koulutarpeet. Vain muutama lukuvuosi tekee siitä poikkeuksen. Varattomille oppilaille on myös koulun alkuaikoina annettu raha- ja vaatetusavustusta erinäisten rahastojen, kuten Saloheimon, Furuhelmin ja Lindholmin lahjavaroista. Mutta varsin runsaasti niitä on annettu lähinnä viimeisen vuosikymmenen kuluessa. Sen lisäksi on kyyditys- ja majoitusavustuksia annettu sekä varakkaille että varattomille. Varsinaiset jalkineavustukset varattomille alkavat v. 1941 ja niitä on jaettu tähän juhluvuoteen saakka. Sotavuosina saatiin jalkineita niin varattomille kuin varakkaillekin vain kansanhuollon luvalla. Mainittava myös on, että varattomille on saatu vaatetusavustusta vielä Mannerheimliiton paikallisosaston ja Vapaanhuollon välityksellä ja tyttöoppilaille on koulun puolesta annettu käsityötarpeita.

Vuodesta 1913 alkaen vuoteen 1937 on ruoka-aterioita jaettu koulupäivinä pääasiassa varattomille oppilaille Koulukeittoyhdistyksen avustamana joko koulukeittolan välityksellä tai ilman sitä ja useimmin kevätlukukaudella. Sotavuosina 1941—1944 ei ole olojen pakosta ollut varsinaista keittolatoimintaa. Varattomille on vain annettu koulupäivinä 2 dl. maitoa kullekin. Varsinainen koulukeittola on alkanut toimia edelleen syysluku-

kauden lopulla v. 1944. Ja kun ruokatarvikkeista on ollut puute, niin oppilaat on velvoitettu kesän aikana viljelemään kotonaan ja koulupuutarhassa vihanneksia ja juurikasveja nuorten tal-
koiden merkeissä. Sen lisäksi oppilaiden on pitänyt kerätä keit-
tolaa varten lukuvuosittain 5 l. puolukoita tai 1/2 l. keitettyjä
mustikoita oppilasta kohden vuoteen 1947 saakka, josta lähtien
keitto on toiminut normaalisissa olosuhteissa.

Edellisen lisäksi on vielä mainittava, että koulun toimintaa
on sen alkutaipaleella koetettu auttaa myös vapaaehtoisilla lah-
joituksilla. Varojen saamiseksi on koulullakin pidetty muuta-
mia maksullisia raittius- ja muita juhlatilaisuuksia varattomien
oppilasten ja oppilaskirjaston hyväksi, joka on saatu peruste-
tuksi v. 1910. Varattomat oppilaat on pääasiassa vapautettu
myös lukukausimaksuista, joita silloin vielä kannettiin 1 mk
lukukaudelta. Piirikirjasto on saatu perustetuksi kaikkia piiri-
läisiä varten v. 1946 ja oppilasrahasto v. 1947.

Kun katselee edellä olevaa oppilasluetteloa, niin tekee sen
havainnon, että muutamaa poikkeusta lukuunottamatta kou-
lussa on ollut toimikauden alusta vuoteen 1935 tyttöjä enemmän
kuin poikia ja että oppilasmäärä on vain lisääntynyt, vaikka
vuoden 1932 piirijaossa on Vanosen kylä erotettu eri koulupiiri-
riksi ja koulu avattu v. 1936, joka osoittaa kouluharrastuksen
lisääntymistä myös Halmeniemen koulupiirissä, joskin siihen on
muitakin tekijöitä vaikuttamassa. Oppivelvollisuus oli tuleva
täyteen voimaan v. 1934 ja silloin oli määrä alkaa yläkoulun
ohella myös alakoulun, jota ennen on pidetty syyslukukauden
alussa 4—5 viikkoa vain ns. pienten lasten koulua. Mutta koulu
onkin tullut muutetuksi v. 1935 alusta supistetuksi kouluksi, jol-
laisena se on toiminut sitten vuoteen 1950. Silloin se on taas
muutettu täydelliseksi kahden opettajan kouluksi, jossa toimii
1 mies- ja 1 naisopettaja. Halmeniemen koulupiiriin kuuluu nyt
vain Halmeniemen kylä kokonaan ja Lyytikkälän kylästä n:o 1
ja 2 sekä Partsinmaan kylästä n:lta 4 Kokkosen ja Uutelan talot
alueineen ja niiden lisäksi Matara-ahon, Metsälän, Sipilän,
Rauhalahden ja Kilkkakorven tilat.

Koulun koko toiminta-aikana on kirjoitettu sen oppilaskirjaan 572 oppilasta, joista osa on siirtynyt piiriin johdosta Vanosen kouluun tai on mennyt oppikouluun sekä vanhempien poismuuton vuoksi täytynyt jättää koulunkäyntinsä kesken, joten pysyväsiksi oppilaiksi jää 474. Näistä on päästötodistuksen saaneita 234. Ensimmäiset päästökirjan saaneet 16/5 1906 ovat Martti Härmä, Onni Eemil Hostila ja Hinna Ahtiainen. Koulunsa päättäneet ovat sijoittautuneet eri ammatteihin tai ovat kodeissaan isäntinä ja emäntinä tai muuten perheen jäseninä. Toiset sen lisäksi kunnallismiehinä ja työväestönä.

KOULUN ALKAMINEN.

Koulu on alettu, kuten edellä on tullut mainituksi, vuokrahuoneistossa "Tipakan talossa", jossa se on sitten toiminut kolme vuotta. Avauspäivä on koulun päiväkirjan mukaan 29 päivänä elokuuta v. 1904. Kun päivämäärään ei löydy kuntakokouksen eikä johtokunnan päätöstä, niin alkaminen on nähtävästi jätetty opettajan asiaksi. Ei ole myöskään pidetty mitään juhlallisuuksia merkkipäivän johdosta, koska päiväkirjaan on merkitty ensimmäisen koulupäivän kohdalle vain lause: "Koulun avauspäivä".

Koulu on aloitettu pienten lasten koululla, jota on pidetty viisi viikkoa. Kouluun on kirjoitettu 9 poikaa ja 20 tyttöä, siis 29 oppilasta. Varsinainen koulu on avattu 3 päivänä lokakuuta samana vuonna. Ensimmäisenä opettajana on toiminut Toivo E. Soini, ollen opettajana vain kaksi vuotta. Koulu on päässyt muuttamaan omaan uuteen koulutaloon v. 1907. Sen vihkimisjuhla on pidetty 1 päivänä syyskuuta mainittuna vuonna ja vihkimisen on toimittanut vt. kirkkoherra E. J. Cantell.

LOPPUSANAT.

Koulu on ollut sen perustamisesta asti pääasiallisesti paikkakunnan henkisten ja aineellisten pyrkimysten keskuksena. Siinä on pidetty koulujuhlien lisäksi muitakin yleisiä juhlia aina näihin aikoihin saakka. Seurakunnalliset hartauksilaisuudet ja virsilauluharjoitukset ovat myös useimmiten olleet koululla.

Kuinka syvän vaon koulu on jälkeensä jättänyt tällä 50-vuotisella taipaleellaan, on vielä läheisen ajan vuoksi vaikea sanoa. Mutta varmaa kuitenkin on, ettei sen toiminta ole hukkaan mennyt. Sillä onhan se koettanut jokapäiväisessä elämässä tarvittavien tieto- ja taitomäärien ohella herättää ja juurruttaa kasva-teissaan niin koko kansan kuin yksityisen ihmisen olemassaolon ja elämän tärkeimpiä perushyveitä: Jumalan pelkoa ja rakkautta sekä muita kristillissiveellisiä elämänarvoja, isänmaan rak-kautta ja kansallista itsetuntoa, hyvin tietäen, että "vanhurskaus korottaa kansan, mutta synti on kansan häpeä".

Jos kuitenkin tahdottaisiin luoda vaikka pintapuolinenkin silmäys koulun aikaansaannoksiin ja yleensä koko kansakoulu-laitoksen merkitykseen kansamme elämässä sekä sen sivistys-historiassa, niin pitäisi luoda katsaus taaksepäin niihin oloihin, jotka niin täällä kuin koko maassamme vallitsivat ennen tämän koulun ja koko kansakoululaitoksen perustamista. Lukutaito rahvaan keskuudessa oli vielä kyseenalainen ja harvemmat vielä osasivat kirjoittaa. Ja muista nykyajan ihmiselle kuuluvista tie-doista ja taidoista, kuten laskennosta, maantiedosta, -historiasta ja luonnontieteellisistä seikoista ei tietenkään ollut aavistusta-kaan. Muuta kirjallisuutta ei juuri ollut kuin uskonnollista, ja eikä sitä olisi osattu käyttääkään. Yleisiä asioita ei ymmärretty seurata ja kansallisuusasiaa vieläkin vähemmän. Siitä puhut-tiin vain suomenkielisten oppineiden pienessä piirissä. Käsi-tystä, että Suomen eri heimot muodostavat yhden kansakoko-naisuuden, hyvin vähän tajuttiin. Suomen kieltä ei ymmärretty maamme kansalliskieleksi. Sen vuoksi niin täällä kuin muualla maassamme pitäjän- ja seurakunnan kokousten pöytäkirjat kir-joitettiin Ruotsin kielellä.

Mutta levitessään ympäri maan, on kansakoulu samalla levit-tänyt tiedonvaloa varsinaisen kansan keskuuteen ja juurrutta-nut sen tajuntaan, että kaikki sen eri heimot muodostavat yhdes-sä Suomen kansan, jolla on oma kielensä ja suomalainen (kale-valainen) kulttuurinsa, joita ei muilla kansoilla ole ja joiden kautta se juuri eroaa eri kansaksi toisten kansojen joukossa.

Jos verrataan noita kerrottuja oloja nykyisiin oloihin, niin eiköhän jonkun verran selvene tämänkin koulun aikaansaannokset ja yleensä kuinka tärkeä kansakoulu on ollut kansallemme isänmaakäsitteen kasvattamisessa ja kansallisen sivistyksen kohottamisessa. Ilman sitä tuskin kansamme olisi kestänyt venäläisen sortoajan painetta ja jaksanut taistella maallemme vapautta ja itsenäisyyttä sekä viimeisiä raskaita sota-vuosia ja niiden tuomia taloudellisia vaikeuksia. Tässä isänmaallisessa sivistys- ja kasvatustyössä on tämäkin koulu ollut mukana koko toimintansa ajan ja usea sen entisistä oppilaista on saanut antaa henkensäkin isänmaan vapauden puolesta. Sen vuoksi onkin kannattanut ja varmaan edelleen kannattaa jotain myös uhrata tämän koulun hyväksi. Ja kiitollisuudella pitäisi nykypolven myös muistella niitä miehiä, jotka ovat myötävaikuttaneet tämän koulun perustamiseen ja niitä opettajia, jotka ovat tässä koulussa vaikuttaneet, joista toiset ja perustajista varmaankin kaikki, lepäävät jo rakastamansa isänmaan povessa. Mutta kuka on elämäntyönsä uhrannut lasten opetuksen ja kasvatuksen hyväksi ja sen kautta kansansa kohottamiseksi tietoon ja valoon, hän ei ole turhaan elänyt. Tulevien sukupolvien siunaus kuuluu heille.

Toivotamme juhlivalle koululle edelleen menestystä tärkeässä tehtävässään sen lähtiessä uudelle 50-vuotiselle taipaleelle.

